

ПРОБЛЕМА НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ С. Я. БАТИШЕВА

Поприткіна Д. Ш.

У статті на основі аналізу педагогічної спадщини С. Я. Батишева схарактеризовано наукову організацію праці майстра виробничого навчання у закладах професійно-технічної освіти. Проаналізовано основні напрями НОП майстра виробничого навчання, а саме: створення найбільш сприятливих умов праці майстрів; підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; удосконалення педагогічної майстерності майстрів.

Ключові слова: наукова організація праці, майстер виробничого навчання, професійно-технічна освіта.

В статье на основе анализа педагогического наследия С. Я. Батышева охарактеризована научная организация труда мастера производственного обучения в учреждениях профессионально-технического образования. Проанализированы основные направления НОТ мастера производственного обучения, а именно: создание наиболее благоприятных условий труда мастеров, повышение квалификации педагогических кадров, совершенствование педагогического мастерства мастеров.

Ключевые слова: научная организация труда, мастер производственного обучения, профессионально-техническое образование.

On the basis of analysis of S. Y. Batsyhev's pedagogical heritage the author describes scientific organization of the training officer's work at institutions of vocational education. The main directions of the scientific organization of the training officer's work have been analyzed, such as setting the most favorable working conditions for training officers, advanced training of educational personnel, and development of training officers' pedagogical prowess.

Key words: scientific organization of work, training officer, vocational education.

Проблема наукової організації праці була предметом дослідження багатьох науковців. Спадщина С. Я. Батишева має важливе значення для професійно-технічної освіти. Науковій організації праці та іншим проблемам закладів професійно-технічної освіти педагог присвятив низку підручників, посібників і монографічних досліджень. Під час детального аналізу літературних джерел стало зрозумілим глибину вкладу академіка в історико-педагогічну науку.

Слід відмітити, що педагог центральною фігурою навчального процесу виділяє майстра виробничого навчання. Майстер, на його думку, покликаний озброювати учнів знаннями, що відображають сучасний рівень науки і техніки [1, с. 174].

С. Я. Батишев зазначав, що технічний прогрес – одна з найважливіших передумов розвитку освіти в цілому і професійно-технічної зокрема. У свою чергу, професійно-технічна освіта є однією з передумов та умов технічного прогресу. Тут має місце взаємозв'язок. На думку вченого, розвиток професійно-технічної освіти залежить від організації праці керівних, інженерно-педагогічних кадрів і, безумовно, майстрів виробничого навчання [5, с. 33].

Педагог акцентував увагу на тому, що однією з головних особливостей сучасного виробництва є швидкий розвиток нових типів машин і механізмів складної конструкції, часта змінюваність деталей, неперервна їх модифікація [5, с. 34–37]. Для того щоб випускники професійно-технічних навчальних закладів приходили на виробництво ознайомленими з сучасними механізмами та мали досвід роботи на них, потрібно перш за все забезпечити майстра всіма необхідними засобами навчання та сприятливими умовами роботи. Організація праці майстра виробничого навчання на наукових засадах є беззаперечною передумовою успіху в його роботі [4, с. 48–54].

Особливу увагу у працях педагога приділяв питанням наукової організації навчально-виховного процесу (НОНВП) загалом і, зокрема, наукової організації праці (НОП) майстра виробничого навчання. Серед основних напрямів НОП у закладах професійно-технічної освіти педагог виокремлював: створення найбільш сприятливих умов праці майстрів; підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; удосконалення педагогічної майстерності майстрів [3, с. 132–133].

Як свідчить аналіз джерел [1, с. 173], майстрів виробничого навчання готували в індустріально-педагогічних технікумах, мережа яких постійно розширювалась. Академік наголошував на важливості Всесоюзного інституту підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів професійно-технічної

освіти разом з його 22 філіалами. Подальше зростання кількості навчальних закладів професійно-технічної освіти, підготовка працівників для нових професій, що виникають, потребують і значного збільшення інженерно-педагогічних кадрів.

С. Я. Батишев критично висловлювався щодо значних недоліків у впровадженні НОП у навчально-виховний процес і у роботу майстра. На думку вченого, це у багатьох випадках пояснюється недостатньою роботою з підвищення кваліфікації кадрів, яка досить часто здійснюється без урахування накопиченого досвіду з наукової організації праці, без її глибокого аналізу. Ним обґрунтовано висновок про те, що недоліки у системі підвищення кваліфікації різних категорій працівників системи професійно-технічної освіти зумовлюються також слабкою допомогою навчально-методичних кабінетів [1, с. 173–176].

За С. Я. Батишевим, розв'язання проблем конкурентоспроможності випускників і зміни у діяльності професійних навчальних закладів потребує випереджальних докорінних перетворень у підвищенні кваліфікації інженерно-педагогічних працівників професійної освіти, неодмінно майстрів виробничого навчання. Науковець детально характеризує основні функції підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання, такі як: діагностична, компенсаторна, адаптаційна, пізнавальна, прогностична. Для майстрів виробничого навчання підвищення кваліфікації проводилося у формі стажування, яке організують на базі спеціально створених профільних кафедр інституту підвищення кваліфікації, які розміщені в опорних професійних навчальних закладах, що мають відповідне матеріально-технічне оснащення. Керівництво стажуванням покладається на досвідчених спеціалістів високої кваліфікації. Спеціальне підвищення кваліфікації може бути проведене за інтегрованим навчальним планом, який розроблено відповідно до потреб навчальних закладів або індивідуально-особистісних запитів майстрів виробничого навчання [6, с. 449–455].

Нам імponує думка педагога про те, що без вивчення і практичного освоєння нових форм і методів роботи, технічних засобів навчання неможливо побудувати роботу на науковій основі. Важливого значення набуває те, що науковець одним із напрямів удосконалення організації праці майстрів виділяє розвиток педагогічної творчості колективу. Проте науково-обґрунтованих рекомендацій з упровадження передового педагогічного досвіду, що склалися у ряді профтехучилищ, немає, тому часто майстер використовує цей досвід стихійно, не знаючи, до яких результатів він призведе. За С. Я. Батишевим, сліпе копіювання чужого досвіду найчастіше призводить до негативних результатів. На його думку, досвід потрібно не просто впроваджувати, а усвідомлювати його, вивчати і використовувати відповідно до особливостей конкретного професійно-технічного навчального закладу. Тільки в цьому разі використання передового педагогічного досвіду може дати високі результати [1, с. 175–177].

Значну увагу науковець приділяв економії часу майстра виробничого навчання. У зв'язку з цим зазначимо, що бюджет часу інженерно-педагогічних працівників профтехучилищ складається з:

- робочого часу (на навчальні і додаткові заняття, підготовку до уроків і позакласних заходів, керівництво предметними гуртками, участь у методичній роботі, засіданнях і нарадах);
- вільного часу (на творчу і загальнокорисну роботу, відпочинок і задоволення культурних потреб);
- позаробочого часу, організаційно пов'язаного з робочим, але який не входить у нього (на домашню працю, відновлення працездатності) [2, с. 55].

С. Я. Батишев звертав увагу на те, що наукова організація праці передбачає вишукування резервів навчального часу. Економії часу на заняттях у більшості сприяють засоби механізації. Заслуговує на увагу твердження науковця, що механічні штори, дистанційне керування епідіаскопами і кіноапаратами, рухомі лінійки, екран, що швидко складається, світлові електрифіковані щити, універсальні демонстраційні шафи, розсувні дошки – все це не тільки підвищує ефективність навчального процесу, але й економить час майстра [2, с. 56].

Педагог зауважує, що певною мірою на бюджет часу впливає методична робота. Погана її організація призводить до непотрібних витрат часу. Якщо ж методична робота чітко спланована і за своїм змістом відповідає вимогам часу, то це зберігає час майстра і дозволяє йому краще підготуватися до уроків [2, с. 57].

Нам імponує абсолютно точно зауваження науковця щодо причин браку часу. На його думку, неправильно складений розклад досить часто може слугувати причиною втрат дорогоцінного часу. Часті зміни розкладу, нерівномірне навантаження по днях тижня, наявність "вікон" у розкладі викликають порушення режиму часу майстрів виробничого навчання. Адже саме розклад навчальних занять покликаний організувати працю майстрів. Досить великі резерви вільного часу майстру дає правильний розподіл громадських доручень. Спільно з громадськими організаціями необхідно домагатися, щоб такі доручення не заважали, а допомагали майстрові у роботі [2, с. 59].

Але, на думку С. Я. Батишева, у ряді навчальних закладів бюджет часу майстрів складений так, що мають місце значні відхилення від вимог наукової організації праці. Виховна робота проводиться в

основному майстрами виробничого навчання, майже без допомоги викладачів, тому й відбирає у них багато часу. Суттєва частина бюджету часу майстра витрачається на збори, наради, засідання, конференції тощо. Це, звичайно, важливі форми колективної роботи, але якщо вони погано підготовані і проводяться занадто часто, то призводять до витрат часу і сил майстра. Розумне скорочення кількості і часу нарад – актуальне завдання [2, с. 58].

Науковець рекомендує майстрам виробничого навчання для отримання уявлення про організацію своєї праці проводити протягом одного-двох тижнів самохронометраж робочого дня. Це дозволить виявити, скільки і на які види діяльності ними було затрачено часу, встановити виробничі і невиробничі затрати, виявити причини низької ефективності праці, шукати резерви і самому визначати, як раціоналізувати процес праці [2, с. 60].

Варто наголосити, що С. Я. Батишев окреме місце в НОП майстра виробничого навчання відводить організації його робочого місця. Технологічний процес та структура навчального процесу визначають організацію робочого місця. Від них залежить характер операцій, що виконуються, система забезпечення матеріалами, заготовками, пристроями. Робоче місце майстра виробничого навчання повинно бути організовано таким чином, щоб можна було з найкращими педагогічними результатами проводити заняття з учнями, дохідливо показувати правильні прийоми роботи, використовувати при цьому різноманітні наочні посібники, інструменти, пристрої та ін. Гарно оснащене та організоване робоче місце значно полегшить роботу майстра, допоможе розв'язанню виховних завдань [2, с. 97].

Науковець зазначає, що, як правило, при організації робочого місця майстра турбота проявляється переважно у тому, щоб були шафи для зберігання інструментів й інших необхідних матеріалів. Що ж стосується естетики і культури робочого місця, то вони, на його думку, ще не відповідали тогочасним вимогам. Різностильові, неякісні меблі, поникле забарвлення, недостатнє освітлення й інші негативні фактори впливають на емоційне налаштування майстрів. Але С. Я. Батишев наголошує на важливості впровадження НОП на робочому місці майстра. Адже знання науково обґрунтованих вимог до організації робочого місця майстра, врахування змін, що відбуваються у методиці викладання, дозволяє усунути наявні недоліки, зекономити сили і засоби, домагатися кращої постановки виробничого навчання [2, с. 104–105].

Результати проведеного аналізу педагогічної спадщини С. Я. Батишева уможливають висновок про ґрунтовність досліджень ученого у галузі професійно-технічної освіти. Чільне місце у науковому доробку педагога посідає проблема наукової організації праці майстра виробничого навчання.

Таким чином, ключові ідеї С. Я. Батишева з питань наукової організації праці майстра виробничого навчання на часі потребує різнобічного вивчення й узагальнення з метою їх використання у закладах професійно-технічної освіти.

Розгляд педагогічних напрацювань науковця, звернення до його спадщини свідчить про перспективність і плідність цього напряму досліджень у структурі педагогічних наук. Отже, його педагогічна спадщина має велике значення для розв'язання сучасних проблем професійно-технічної освіти.

Література

1. Батышев С. Я. Актуальные проблемы подготовки рабочих высокой квалификации / С. Я. Батышев. – М. : Педагогика, 1979. – 224 с.
2. Батышев С. Я. Научная организация учебно-воспитательного процесса. – Профпедагогика / С. Я. Батышев. – 3-е изд. – М. : Высш. шк., 1980. – 456 с.
3. Батышев С. Я. Реформа профессиональной школы (опыт, поиск, задачи, пути реализации) / С. Я. Батышев. – М. : Высш. шк., 1987. – 343 с.
4. Батышев С. Я. Теоретическая концепция начального, среднего и среднего специального профессионального образования: для обсуждения на заседании Президиума АПН СССР / С. Я. Батышев. – М. : Акад. пед. наук СССР, 1988. – 106 с.
5. Вопросы профессиональной педагогики / под. ред. М. Н. Скаткина. – М. : Высш. шк., 1968. – 439 с. Профессиональная педагогика : учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям / гл. ред. С. Я. Батышев. – М. : Ассоциация "Профессиональное образование", 1997. – 512 с.